

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Demokratska stranka Srbije saopštila je, na vanrednoj konferenciji za novinare održanoj 01.03.2011. godine, da prekida saradnju i komunikaciju sa Televizijom B92. Funkcioner te stranke, Andreja Mladenović, prethodno je napustio emisiju „Insajder debata“, u znak protesta što mu u emisiji o zloupotrebama u Rudarskom basenu Kolubara nije bilo dozvoljeno da pročita pismo DSS-a redakciji „Insajdera“ i uredniku B92, Veranu Matiću, kojim je ta stranka nekoliko meseci ranije u odgovoru na pisanim putem upućena pitanja lideru stranke Vojislavu Koštunici o političkoj pozadini ubistva Zorana Đinđića, optužila B92 da protiv te stranke vodi prljavu kampanju. Podsetimo, serijal istraživačkih emisija „Insajder“ emitovanih na Televiziji B92 početkom godine, bavio se zloupotrebama u Rudarskom basenu Kolubara, u periodu dok su na čelu ovog državnog preduzeća bili kadrovi Demokratske stranke Srbije.

Zakonom o javnom informisanju nije izričito predviđeno da političke partije imaju obavezu da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. Ovakva obaveza, međutim, postoji za državne organe i organizacije, organe teritorijalne autonomije i lokalne samouprave, javne službe i javna preduzeća, ali i za poslanike i odbornike. Demokratska stranka Srbije u ovom trenutku ima 20 poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Odluka o prekidu komunikacije stranke sa jednim medijem, makar u odnosu na poslanike te stranke u Narodnoj skupštini Republike Srbije, u direktnoj je suprotnosti sa izričitim odredbama zakona, te nesumnjivo predstavlja ograničavanje slobode javnog informisanja, na način podesan da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Ovo tim pre budući da je neskriveni razlog bojkota upravo serija istraživačkih programa posvećenih zloupotrebama u državnoj kompaniji izvršenim u vreme dok je Demokratska stranka Srbije bila na vlasti, a bojkot sam po sebi mehanizam pritiska nesumnjivo podesan da ovaj medij omete u daljem istraživanju o događajima o kojima javnost ima nesumnjiv interes da zna. Poseban kuriozitet predstavlja činjenica da je kao neposredan povod za bojkot iskorišćeno pismo u kome je ista stranka nekoliko meseci ranije, nakon što su njeni funkcioneri 7 godina odbijali da učestvuju u emisijama Televizije B92 koje su se bavile temom ubistva premijera Srbije Zorana Đinđića marta 2003. godine, optužila B92 da protiv stranke vodi prljavu kampanju, iz čega samo proizilazi da je

neformalni bojkot po jednoj temi i jednom pitanju, sada samo postao formalan i sveobuhvatan.

1.2. Posle incidenta o kome smo pisali u prethodnom izveštaju, kada su sa sednice Skupštine opštine Kula, 16. februara 2011. godine, fizički izbačeni novinari „Blica“, „Večernjih novosti“, „Dnevnika“ i TV Kula, a dvoje i privedeno u policiju, na novoj sednici Skupštine opštine Kula, održanoj 04.03.2011. godine, u salu su mogli da uđu predstavnici samo dve redakcije. Formalno, razlog je Pravilnik o načinu i obezbeđivanju javnosti rada na sednicama Skupštine opštine Kula i radnih tela, koji novinari smatraju restriktivnim, zbog insistiranja na suvišnim formalnostima kod akreditacija. Nakon incidenta od 16. februara, reagovali su predstavnici OEBS-a i novinarskih udruženja. Novinari sada tvrde da je na sastanku koji je tom prilikom održan, rukovodstvo opštine obećalo predstavnicima OEBS-a izmenu restriktivnog pravilnika, do čega međutim nije došlo.

Podsećamo, Zakonom o javnom informisanju propisano je da državni organi i organizacije, organi teritorijalne autonomije i lokalne samouprave, javne službe i javna preduzeća, kao i poslanici i odbornici, imaju obavezu da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. Ovakva, zakonom utvrđena obaveza lokalne samouprave, praktično se i dalje opstruiše Pravilnikom koji suštinski ograničava medijske slobode. Ovo je takođe u suprotnosti sa izričitom odredbom Zakona o javnom informisanju, koji u članu 8. propisuje da se nijedna njegova odredba ne može tumačiti i primeniti na način koji bi doveo do ukidanja nekog prava koje zakon garantuje ili do njegovog ograničavanja u većoj meri od one koja je propisana. U ovom slučaju, upravo se to i dešava, odnosno jednim tehničkim propisom i nerazumnim zahtevima kod akreditacija, javnost se uskraćuje za informacije o radu lokalne samouprave.

1.3 Beogradska policija privela je 5. marta 2011. godine 14 pripadnika desničarskog pokreta „Naši 1389“, koji su protestovali ispred zgrade TV B92, nezadovoljni izveštavanjem te medijske kuće. Policija je prethodno zabranila njihov protest, ali su se članovi ove grupacije ipak okupili ispred TV B92. Nosili su transparent sa porukom „Istina i ljubav prema Srbiji pobeđiće vaše laži o nama“, na kojem su pored znaka TV B92 bili nacrtani kukasti krstovi. Pokret „Naši 1389“ saopštio je kasnije da je četvoro njihovih aktivista prekršajno osuđeno na po 15 dana zatvora, a još četvoro kažnjeno novčano sa po 20.000 dinara. Nezavisno udruženje novinara Srbije ocenilo je da je neprijavljeni skup ultradesničara kod zgrade B92 još jedan u nizu otvorenih pritisaka na novinare i uređivačku politiku ove medijske kuće. „NUNS zahteva od vlasti da novinarima i urednicima B92 omogući normalne uslove za rad i poziva nadležne organe da prema učesnicima ovog skupa, pristalicama

ekstremnodesničarske organizacije 'Naši 1389', preduzme zakonom predviđene mere“, piše u saopštenju. NUNS podseća da je B92 dugo na meti ekstremističkih organizacija čiji su pripadnici otvoreno pretili pojedinim novinarima i urednicima, ugrožavajući tako njihovu bezbednost i elementarna profesionalne slobode. Ljiljana Smajlović, predsednica Udruženja novinara Srbije, izjavila je da se u konkretnom slučaju radi o nezakonitom i nedopustivom pritisku na B92. „Zakon tačno propisuje kada je neki medij obavezan da objavi demanti, a onaj koji ga traži mora da ispuni uslove propisane zakonom. Sve izvan toga je pokušaj reketiranja medija, pritisak i politička zloupotreba“, izjavila je Ljiljana Smajlović.

Povod za protest ultradesničara ispred zgrade B92 je odluka ove medijske kuće da odbije njihov zahtev da se demanti vrednosnog suda objavljenog na portalu B92 na Internetu, objavi na televizijskom kanalu B92. U konkretnom slučaju, Zakon o javnom informisanju podržava odluku medija da demanti ne objavi. Naime, ovaj zakon predviđa da lice na koje se lično odnosi informacija podesna da povredi njegovo pravo ili interes, može od odgovornog urednika zahtevati da, bez naknade, objavi odgovor u kome ono tvrdi da je informacija neistinita, nepotpuna ili netačno preneti. Međutim, odgovor se objavljuje u istom javnom glasilu, a ne u nekom drugom. „Naši 1389“ su tražili da se odgovor na informaciju objavljenju na Internet mediju B92.NET, objavi na Televiziji B92, koja spornu informaciju uopšte nije objavila. U konkretnom slučaju, postojao je još jedan osnov za neobjavlivanje odgovora. Naime, u članu 58. Zakona o javnom informisanju, među razlozima koji opravdavaju neobjavlivanje, navedena je i okolnost da se odgovor odnosi na mišljenje, a ne na tvrdnju o činjenicama. U konkretnom slučaju članovima organizacije „Naši 1389“ nije bila sporna nijedna činjenica koju je B92 preneo, već isključivo izneto mišljenje o karakteru njihovog pokreta. S druge strane, održavanje protesta ispred redakcije, uprkos prethodnoj zabrani policije, nesumnjivo predstavlja pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, podesan da ih omete u obavljanju posla.

2. Sudski postupci

2.1. Osnovni sud u Čačku našao je da je Stojan Marković, direktor i odgovorni urednik Čačanskih novina, komentarom „Dolazi vreme za polaganje računa: Davidović, Jocić, Šarančić, neka se spremi...“ i humoreskom „Zanemoćali mandarin“, objavljenim u tom listu u februaru 2009. godine, oklevetao bivšeg ministra, Velimira Ilića. Presudom je Marković kažnjen sa 100.000 dinara. Podsetimo, aprila prošle godine, Viši sud u Čačku, povodom istih tekstova, obavezao je Markovića da Iliću plati 180 hiljada dinara naknade štete, zbog pretrpljenih duševnih bolova nanetih povredom časti i ugleda. U međuvremenu, ovu presudu potvrdio je i Apelacioni sud, a Stojan Marković uložio je i ustavnu žalbu koja je još uvek u

postupku pred Ustavnim sudom Srbije. Nezavisno udruženje novinara Srbije izrazilo je zabrinutost zbog ove presude, te ukazalo da na ovaj način sud štiti političare od opravdane kritike suprotno međunarodnim konvencijama i Zakonu o javnom informisanju Srbije.

Velimir Ilić je do jula 2008. godine bio ministar u Vladi Republike Srbije, pre toga dugogodišnji čelnik lokalne samouprave u Čačku, a od 1998. godine i predsednik Nove Srbije, parlamentarne stranke koja učestvuje u vlasti u više gradova u Srbiji, pa i u Čačku, u kome su sporni tekstovi objavljeni. Imajući to u vidu, predmetna sudska odluka ne uvažava ni Zakonom o javnom informisanju ustanovljeno ograničenje prava na zaštitu privatnosti nosilaca državnih i političkih funkcija u odnosu na informacije koje su važne za javnost upravo s obzirom na funkcije takvih lica, niti pravo na ozbiljnu kritiku u vršenju novinarskog poziva, priznato kao osnov oslobađanja odgovornosti u Krivičnom zakoniku. Takođe, ovakva odluka ignoriše i ustavnu obavezu sudova da odredbe o ljudskim i manjinskim pravima, pa samim tim i o slobodi izražavanja, tumače u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva, te saglasno važećim međunarodnim standardima i međunarodnoj praksi. U Rezoluciji Saveta Evrope 1636 iz 2008. godine, koja utvrđuje indikatore za stanje medija u demokratskom društvu, izričito se navodi, između ostalog, i da državni zvaničnici, što Ilić jeste, kao bivši ministar, ali i još uvek narodni poslanik i lider stranke na vlasti u gradu u kome je sedište suda koji je spornu presudu doneo, ne smeju uživati viši nivo zaštite od kritika i uvreda od običnih građana. Čini se da je ova presuda još jedan dokaz problema koje Srbija ima da i elementarne indikatore medijskih sloboda zadovolji.

2.2. Reditelj, Emir Kusturica, nakon tužbe koju je protiv Petra Lukovića, odgovornog urednika portala E-novine, podneo zbog teksta „Novogodišnja bajka za ubice“ objavljenog 15. januara 2011. godine, tražeći za nanetu duševnu bol naknadu štete u iznosu od 2.000.000 dinara, još jednom je tužio Lukovića. Sada Kusturica tuži zbog teksta „Jedna mala sarajevska analiza: Ugled i čast Emira K“, kojeg su E-novine preuzele sa sarajevskog portala Protest.ba i objavile 15. februara. Novom tužbom naknada štete traži se u iznosu od 3.000.000 dinara. Zdenko Tomanović, Kusturičin advokat, u izjavi datoj agenciji Beta, tvrdi da tužba ne predstavlja pokušaj da se ograniči sloboda javnog informisanja, niti je pokušaj zatvaranja javnog glasila, nego zahtev za pripadajuću zaštitu prava garantovanih domaćim i međunarodnim standardima.

Koliko god Kusturičin advokat tvrdio da tužbe njegovog klijenta ne predstavljaju pokušaj zatvaranja Internet portala E-novine, iznosi koje on potražuje po osnovu naknade štete podobni su da do toga dovedu. Ono što je dalje interesantno u oba ova slučaja, jeste činjenica da su obe tužbe protiv E-novina podnete zbog tekstova preuzetih sa drugih Internet portala u

Srbiji i regionu, da su u oba slučaja portali na kojima su tekstovi originalno objavljeni u E-novinama bili uredno potpisani, a da po svemu sudeći Kusturica nije tužio medije koji su sporne tekstove originalno objavili.

2.3. Osnovni sud u Šapcu izrekao je Bogdanu Simaniću kaznu zatvora u trajanju od dve godine zbog ugrožavanja sigurnosti novinarkе „Večernjih novosti“, Aleksandre Delić, preneli su mediji 23.3.2011. godine. Simanić, bivši sveštenik Srpske pravoslavne crkve i suvlasnik nedeljnika „Glas Podrinja“, krajem januara prošle godine, preko novinarkе Tatjane Cvejić poručio je Aleksandri Delić da će prvom prilikom kada je sretne obrisati asfalt sa njom i polomiti joj kosti. Povod je bio tekst u kojem je Aleksandra Delić prenela policijsko saopštenje o tome da je Simanić osumnjičen za proneveru 4,6 miliona dinara.

Krivični zakonik ugrožavanje sigurnosti definiše kao pretnju napadom na život ili telo nekog lica ili nekog njemu bliskog. Za ovo delo, i to za njegov kvalifikovani oblik, koji postoji kada se preti novinaru, odnosno kako Zakonik kaže „licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja“, zaprećena je zatvorska kazna u trajanju od jedne do osam godina. Izrečena kazna od dve godine zatvora predstavlja retkost u sudskoj praksi u Srbiji, u kojoj se za pretnje novinarima, ili napade na njih, po pravilu izriču kazne u visini zakonskog minimuma, ili čak i blaže. Presuda je prvostepena i protiv nje postoji pravo žalbe.